

PRÍSPEVOK K SPÔSOBU POCHOVÁVANIA NA POHREBISKU Z PRELOMU DOBY HALŠTATSKEJ A LATÉNSKEJ V BUČANOCH¹

Matej STYK

STYK, Matej. Contribution to burying method at the burial ground from the turn of Hallstatt and La Tène period in Bučany. The presented paper deals with the analysis of the burial rite at the burial ground near Bučany, which was used from the late Hallstatt till the Early La Tène period. The main aim is to highlight certain aspects of the burial rite, which appears in inhumation as well as in cremation graves and confront the findings with a similar situation in the Middle Danube area. For these purposes the analysis works with elements such as treatment remains, placing and functional combinations of grave goods, dimensions and space modification of graves. On the burial ground were found 36 graves of which 4 were cremation graves. When evaluating the main findings, the significant appearance of women graves in particular, as opposed to the warriors' graves should be mentioned. Just in this group we can observe the greatest variability of the funeral ritual. By comparison of burial rite between cremation and inhumation graves some parallels appear in the way how mourners deposited interments in relation to cadavers and form of grave arrangement.

Keywords: Bučany, burial ground, Late Hallstatt and Early La Tène period, burial rite analysis;

Kľúčové slová: Bučany, pohrebisko, neskorá doba halštatská a včasná doba laténska, analýza pohrebného rítu;

ÚVOD

Príspevok sa venuje významnej lokalite z neskorej doby halštatskej a včasnej doby laténskej z územia juhozápadného Slovenska. Ide o birituálne pohrebisko v Bučanoch, ktoré skúmal P. Romsauer spolu s J. Bujnom v rokoch 1978 - 1981. Nálezisko sa nachádza pri severovýchodnom okraji obce na terase Dudváhu (Romsauer 1980, 238). Počas štyroch výskumných sezón bolo odkrytých celkovo 55 hrobov, z toho 36 zo sledovaného obdobia. Hroby sa nachádzali v 240 m dlhom páse so šírkou 20-60 m. Okrem niekoľkých zničených hrobov v SV časti bolo celé pohrebisko preskúmané (Bujna/Romsauer 1983, 277, 278). Autori usudzujú, že pôvodný počet hrobov mohol byť väčší ako 40. Z dôvodu hľbokej skrývky ornice (50-60 cm) bola veľká časť hrobov porušená, a tak niektoré z nich nemuseli byť zachytené. S tým súvisí aj skutočnosť, že väčšina hrobov bola veľmi plytká s maximálnou hĺbkou 25 cm od úrovne zachytenia. V 28 hroboch bolo možné určiť pohlavie pochovaných a v ďalších 4 hroboch sa nachádzali detské skelety (Bujna/Romsauer 1983, 293-295). Z pohľadu priestorovej dispozície sú hroby rozložené nepravidelne a vytvárajú dve koncentrácie v južnej a strednej časti odkrytej plochy (Bujna/Romsauer 1983, Abb. 5).

Cieľom príspevku je poukázať na niektoré aspekty pohrebného rítu, ktoré sa objavujú ako v inhumačných, tak aj v kremačných hroboch. Zámerom je sledovať vzájomné podobnosti

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 1/0680/16: „Výzbroj z bojovníckych hrobov na území stredného Podunajska ako indikátor teritoriálnej, kultúrno-historickej a sociálnej identity vedúcej vrstvy keltskej spoločnosti“.

a rozdiely na samotnom pohrebisku a zároveň konfrontovať analogické situácie z územia stredného Podunajska. Metóda práce je postavená na rozbere jednotlivých znakov pohrebného rítu v logických okruhoch ako zaobchádzanie s pozostatkami, prítomnosť a umiestnenie prídavkov v hrobách, rozmery a úprava hrobových jám. Sledovaním vzájomných súvislostí v rámci umelých kategórií hrobov, ako hrob s výzbrojou, mužský, ženský a detský hrob, ako aj v rámci veku a pohlavia pochovaných umožňuje presne charakterizovať normatívu pochovávaní a od nej vyčleniť špecifické prípady. Výnimočné situácie sú následne konfrontované s pramennou bázou včasnoténskeho obdobia v oblasti stredného Podunajska, ale aj neskoršími pohrebnými praktikami obdobia plochých keltských pohrebísk s cieľom zachytiť dynamiku rítu a rozoznať priebežné prvky pohrebného rítu, a teda opakované postupy pri pohrebných obradoch.

ANALÝZA POHREBNÉHO RÍTU INHUMAČNÝCH HROBOV NA POHREBISKU

Ako je už v úvode spomenuté, analýza pohrebného rítu sa sústreďí na tri okruhy otázok rozdelených medzi zaobchádzanie s pozostatkami, prítomnosť a umiestnenie prídavkov (tu samostatne keramických prídavkov) a rozmery a úpravu hrobových jám. V rámci tejto problematiky som pracoval s 32 inhumačnými hrobmi, ktorých počet kolísal v jednotlivých častiach vzhľadom na stav prameňa a absenciu niektorých údajov.

Zaobchádzanie s pozostatkami

Z celkového počtu 32 inhumačných hrobov bolo možné v prípade 26 hrobov sledovať orientáciu skeletov. Ako už zo spomínaného vyhodnotenia vyplýva (*Bujna/Romsauer 1983, 296, 297*), najčastejšie sú zomrelí uložení v smere J – S, čo je zachytené v desiatich prípadoch. Až v ôsmich hrobách sa objavujú mierne odchýlky od tejto osi, a to buď na JJV, alebo JJZ. Zriedkavejšie je uloženie v smere JV – SZ a výnimočné prípady predstavuje uloženie pozostatkov v smere JZ – SV (hrob 2, 22) a V – Z (hrob 5, 11). V prípade šiestich hrobov nebolo možné určiť orientáciu pozostatkov, a to z dôvodu silného porušenia kostry. V mnohých prípadoch ide o hroby silne porušené prácou ťažkých mechanizmov.

Pri riešení orientácie pozostatkov podľa pohlavia treba zdôrazniť, že na pohrebisku prevažujú ženy (17 prípadov) nad mužmi (6 prípadov), v ostatných 9 prípadoch nebolo možné určiť pohlavie pochovaných. Najčastejšia orientácia (v smere J – S) sa výrazne nevyhračuje na pohlavie pochovaných ani na stanovené kategórie hrobov. Zaujímavejšie je vzácne orientovanie na JZ – SV a V – Z, ktoré súvisí so ženskými pozostatkami. Z pohľadu veku pochovaných možno konštatovať, že na juh sú orientovaní hlavne starší jedinci, najčastejšie vo veku maturus. Výnimočne orientované pozostatky patria výhradne dospelým vo veku adultus.

Pozostatky sú uložené prevažne dorzálné, prípady s dislokovanými ostatkami súvisia s poškodením hrobov, v prípade hrobu 31 možno uvažovať o staršom porušení (*Bujna/Romsauer 1983, 290*). Iba v hrobe 41 bol skelet uložený v laterálnej pravej polohe s mierne skrčenými nohami a rukami prekríženými od tela. Orientáciou však nevybočuje od najbežnejšieho spôsobu pochovávaní. Pri tých hrobách, kde bolo možné zaznamenať polohu horných končatín je bežné zvislé uloženie pri tele alebo uloženie na panve poprípade stehnách. Táto poloha súvisí najmä so ženskými hrobmi, iba v prípade mužského hrobu 18 je možné sledovať uloženie rúk v blízkosti tela, možno aj na panve. Určenie sťažuje skutočnosť, že centrálna časť kostry je porušená (*Bujna/Romsauer 1983, Abb. 14*). Vzhľadom na ostatné časti, ktoré zostali v anatomickej polohe je veľmi pravdepodobné, že k narušeniu došlo až po dekompozícii pozostatkov (*Aspöck 2011, 306*). V prípade hodnotenia veku pochovaných možno jedine polohu rúk na stehnách prisúdiť výhradne pozostatkom určeným ako adultus. Dolné končatiny sú vo väčšine prípadov paralelne vedľa seba, vzácnejšie sú pritlačené k sebe, v oboch prípadoch to je tak v ženských hrobách. V hrobách mužov sa objavujú dva prípady mierne pokrčených končatín v kolenách. V hrobe 40 to môže byť zapríčinené porušením pri výskume a v hrobe 41 to súvisí s celkovým laterálnym uložením kostry. V jednom prípade sa objavuje pozícia

nôh prekrížených v členku, a to v hrobe 18. Vzhľadom na celkovú pozíciu pozostatkov, aj keď došlo k sekundárnemu porušeniu, možno predpokladať existenciu určitej formy zväzovania tela (Nilsson Stutz 2006, 221). Lebka má vo väčšine hrobov anatomickú polohu. Iba v hrobe 24 bola oddelená od tela a nachádzala sa v žľabe, ktorý tvoril súčasť dna hrobovej jamy. Vzhľadom na umiestnenie mandibuly a stavcov sa zdá, že ide o dôsledok tafonomických procesov než o dekapitovanie pri pohrebe (Roksandic 2002, 101, 102). V ďalšom hrobe 39 lebka celkovo chýba, pravdepodobne kvôli silnému poškodeniu hrobovej jamy ťažkou technikou (Bujna/Romsauer 1983, 291). Dôležitou skutočnosťou je, že aj pri dorzálnom uložení skeletu je v 4 prípadoch lebka otočená k ramenu najčastejšie smerom na východ. V prípade hrobu 32 možno uvažovať o obrátenej pozícií, keď sa zomrelý pozerá na západ, určenie však sťažuje výrazne fragmentovaný stav ostatkov. Takáto orientácia lebky nijak nesúvisí s vekom ani pohlavím pochovaných.

Prítomnosť keramických prídavkov

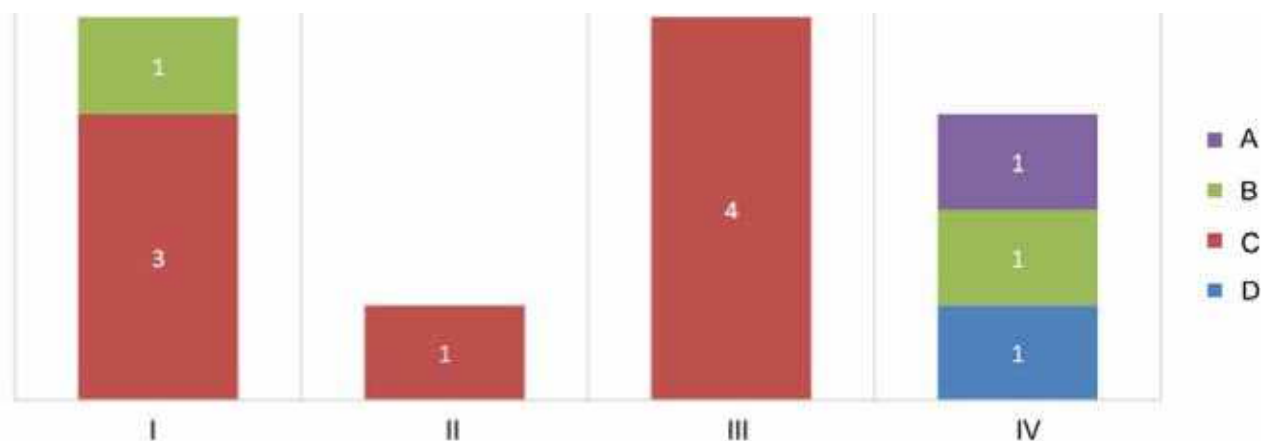
V hrobách dominujú fľašovité a misovité tvary nádob. Len okrajovo sú zastúpené vázovité tvary hlavne pri miniatúrnych nádobách alebo situle. Vysoký výskyt presne neurčených hrncovitých fragmentov vo výplni súvisí s častým porušovaním hrobov. Z fľašovitých tvarov dominujú hlavne varianty s kužeľovitým hrdlom (Kegelhalsgefäß) nachádzajúce sa skoro výhradne v ženských hrobách, iba v jednom prípade boli objavené v hrobe 3 s výzbrojou, pričom tu ide o variant s bikónickým telom (Bujna/Romsauer 1983, Taf. III: 11). Ojedinele zastúpené varianty s baňatým telom či nízkou podstavou a kónickou hornou časťou (Bujna/Romsauer 1983, Taf. VI: 13; VIII: 10) sú výhradne v ženských hrobách. V hrobách s výzbrojou sa zas objavuje šošovkovitá fľaša tzv. Linsenflasche (Bujna/Romsauer 1983, Taf. III: 12). Z nízkych nádob sú najviac zastúpené šálky s aplikáciou býčích rohov na uškách, ktoré sa nachádzajú vo všetkých kategóriách okrem detských hrobov. Ostatné tvary mís sú hlavne v ženských a detských hrobách. Výnimkou je nález misy s ostrou zalomenou profiláciou tzv. Knickwandschale, ktorý sa objavuje v hrobe 3 s výzbrojou (Bujna 1991b, 372). Miniatúrne nádoby sú prítomné v ženských hrobách. Na celom pohrebisku sa nachádza len 9 kusov v ruke robenej keramiky prislúchajúcich ženským a detským hrobom.

Z pohľadu umiestnenia nádob je na pohrebisku trend ukladať prídavky k chodidlám najmä misovité tvary a k plecu pochovaného misovité a hrncovité tvary. Zriedkavejšie sa objavujú pri pravom kolene, a to najmä fľašovité tvary. Výnimočné umiestnenie je pri lebke, ktoré súvisí s miniatúrnymi nádobkami. Ojedinelý prípad v ruke vyhotovenej situlovitej nádoby v hrobe 30 umiestnenej medzi chodidlami pochovanej (Bujna/Romsauer 1983, Abb. 20) súvisí pravdepodobne s odlišným spôsobom ukladania sídliskovej keramiky. Podobné praktiky sú zachytené na pohrebisku v Malých Kosihách v rámci mladších pohrebov, kde je doložené aj intencionálne poškodzovanie tohto druhu nádob (Bujna 1998, 303). V ženských hrobách badať veľkú variabilitu v spôsobe uloženia prídavkov, zatiaľ čo v hrobách s výzbrojou a detských hrobách sa objavujú len pri chodidlách.

Keď sa pozrieme na kombinácie keramických prídavkov, objavujú sa buď dvojice fľašovitých tvarov (hrob 2 a 5), alebo kombinácie fľaše a misy (hrob 3, 11 a 28). Väčšie zoskupenia sú výnimočné a nachádzajú sa v nich najčastejšie misy (hrob 6 a 27). Pomerne výrazne sa odčleňuje dvojica hrobov 2 a 3, pre ktoré je typický väčší keramický servis pozostávajúci z fliaš a jednej misy, ktoré sú nezávisle umiestnené od pozostatkov.

Ostatné prídavky v hrobách

V rámci mäsitých prídavkov na pohrebisku prevažujú ostatky kozy/ovce, ktoré sú typické pre ženské hroby. Pri mužských hrobách badať väčšiu druhovú pestrosť, kde majú zastúpenie ostatky hydiny, zajaca či hovädzieho dobytká (Bujna/Romsauer 1983, Tab. 1). Najčastejšie sa mäsité prídavky nachádzajú v hrobách dospelých jedincov vo veku adultus. Pozoruhodné je že prídavky z hydiny sa nachádzajú len v hrobách starších jedincov vo veku maturus.

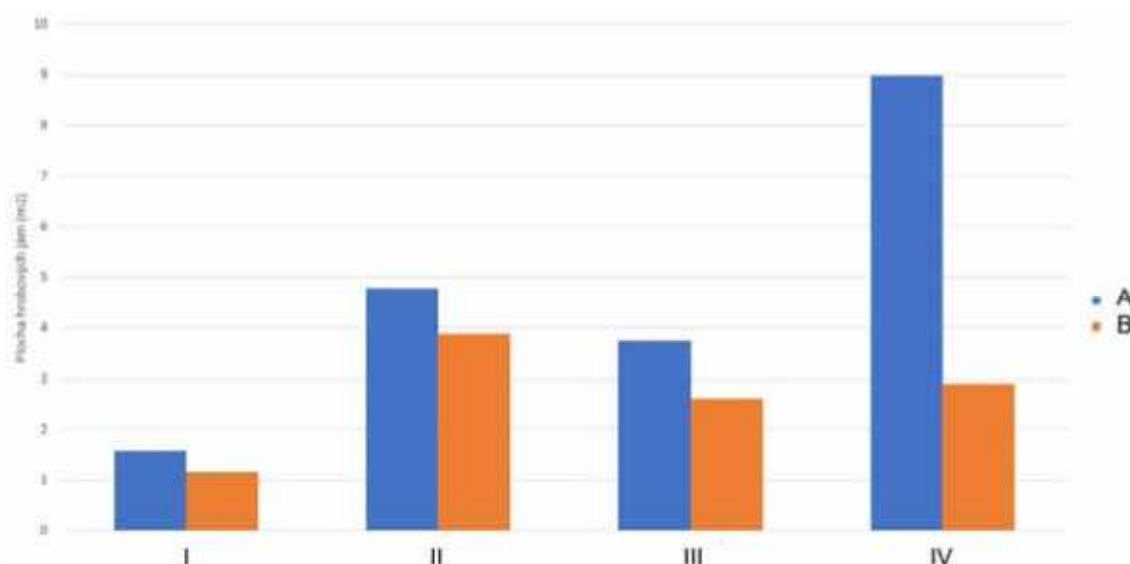
Obr. 1. Bučany. Zastúpenie mäsitých prídavkov vo vzťahu k spôsobu uloženia voči pozostatkom. A – zajac, B – hydina, C – ovca/koza, D – hovädzí dobytok; I – nezávisle na ostatkoch, II – okolo nádob, III – pri nohách, IV – pri páse. Autor: M. Styk

V neskoršom období plochých keltských pohrebísk sa tieto prídavky objavujú len sporadicky, a to najmä v bohatých ženských alebo bojovníckych hrobách (Ambros 1984, 160). Usudzuje sa, že ich prítomnosť v hrobách môže súvisieť s odlišným sociálnym postavením pochovaného (Bujna 1991a, 240). V detských hrobách je doložený len jeden prípad ostatkov kozy/ovce v hrobe 27. Ide však o hrob, ktorý svojou bohatou výbavou (Bujna/Romsauer 1983, 288, 289) zapadá skôr do kategórie ženských hrobov. Z pohľadu umiestnenia sa zvieracie prídavky objavujú najčastejšie pri nohách pochovaných, kde sú výhradne prídavky z kozy/ovce (obr. 1). Okrem toho sa veľmi ojedinele objavujú ostatné druhy zvierat pri páse pochovaných. Z ostatných prídavkov sa v hrobách najčastejšie objavujú nožíky a prasleny. Zatiaľ čo nožík figuruje vo všetkých kategóriách hrobov, praslen je typický len pre ženské a detské hroby. Zaujímavé je, že prítomnosť nožíka je doložená len v 2 antropologicky určených mužských hrobách, najčastejšie sa vyskytuje v ženských hrobách. Vo väčšine prípadov sú nožíky uložené v blízkosti mäsitých prídavkov. Jedine v mužskom hrobe 10 poloha nožíka pod ľavou rukou nemá väzbu na mäsité prídavky, čo však súvisí so silným poškodením hrobu a nie s odlišnou funkciou (Bujna/Romsauer 1983, 283).

Prítomnosť výzbroje možno evidovať v troch inhumáčnych hrobách (hroby 3, 18, 23). Vo všetkých prípadoch je doložená kopija. Hrob 18 okrem toho obsahuje ďalšie súčasti výzbroje v podobe meča, pošvy a opasku. Podobné opaskové krúžky sa nachádzajú aj v mužskom hrobe 19 (Bujna/Romsauer 1983, Taf. VIII: 12, 13), v ktorom však nie je doložený meč, čo môže byť z dôvodu silného poškodenia hrobu (Romsauer/Bujna 1983, 286). Pozoruhodný je hrob 23, v ktorom sa okrem kopije našlo železné zubadlo a pravdepodobne aj kovanie pošvy meča. Práve prítomnosť zubadla ako súčasti konského postroja je problematická nakoľko v laténskych hrobách sa takéto predmety nenachádzajú. So zubadlami sa stretávame v hrobách vekerzugskej kultúry, kde sa objavujú viaceré varianty (Kozubová 2011, 83-85). Spomínané zubadlo však medzi nich nepatrí. Porovnávať medzi hrobmi je možné jedine uloženie kopije. Zatiaľ čo v hrobe 18 sa nachádza po ľavej strane pochovaného orientovaná totožne s kostrou (JJZ), v hrobe 23 je uložená v južnej časti jamy orientovaná na sever. Pôvodné umiestnenie je však spochybnené poškodeným hrobom, ktoré disartikulovalo celú kosť.

Rozmery a úprava hrobových jám

Vzhľadom na veľký počet poškodených alebo porušených hrobov (Bujna/Romsauer 1983, 293) je problematické vyjadriť sa k úprave hrobových jám. Z pohľadu rozmerov je preto zreteľnejšie porovnávanie plochy vychádzajúcej z vnútorných rozmerov dna hrobov. V priemere sa ako najväčšie hroby javia tie s výzbrojou, po ktorých nasledujú ženské hroby.

Obr. 2. Bučany. Maximálne a priemerné rozmery hrobových jám vo vzťahu k sledovaným kategóriám hrobov. A – maximálna hodnota, B – priemerná hodnota; I – detský hrob, II – hrob s výzbrojou, III – mužský hrob, IV – ženský hrob. Autor: M. Styk

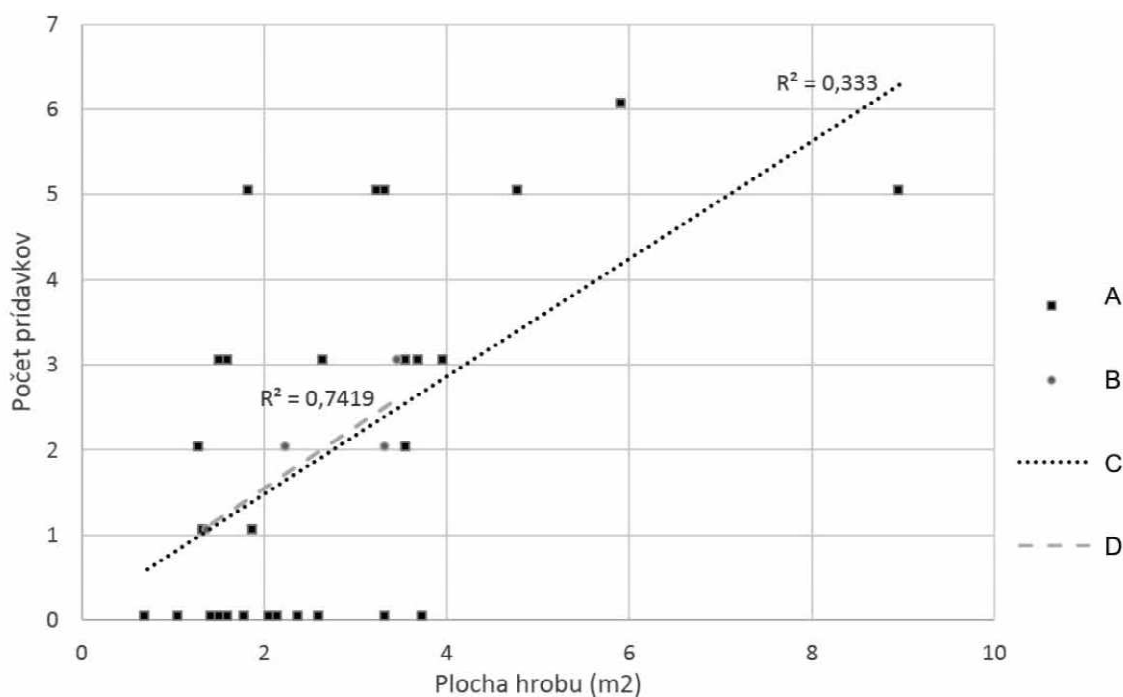
Len o niečo menšie bývajú mužské hroby bez výzbroje a výrazne menšie hrobové jamy sú v detských hroboch. Maximálne hodnoty plochy hrobových jám sú najvyššie pri ženských hroboch, až výrazne nižšie sú pri hroboch s výzbrojou a následne hroboch bez výzbroje (obr. 2). Najväčšie rozmery hrobových jám súvisia s vekom pochovaných medzi adultus I-II. Priemerné veľkosti hrobov jedincov vo veku maturus sú skoro polovičné oproti mladším pochovaným. Najväčšie hrobové jamy sú orientované v smere SV – JZ, len o niečo menšie sú hroby 5 a 11, ktoré majú atypickú orientáciu v smere V – Z. Z pohľadu relatívnej chronológie sa zdá, že staršie hroby zaradené na prechod Ha D3/Lt A1 (Bujna 1993, 142) sú v priemere väčšie ako hroby zo stuňa Lt A.

Tak ako bolo vyššie spomenuté, tvary hrobových jám možno riešiť len relatívne, vo všeobecnosti však dominujú kvadratické so zaoblenými rohmi. Zaujímavejšia je vnútorná úprava hrobov, ktorú možno sledovať pri hrobe 2, 23, 24 a 29. Objavuje sa tu buď kolová konštrukcia (hrob 29 a 2), alebo sú pozdĺž kratších stien do dna zapustené podlhovasté priehlbiny - žľaby (hroby 23 a 24). V hrobe 2 sa okrem kolovej konštrukcie predpokladá prítomnosť istej formy drevenej komory (Bujna/Romsauer 1983, 279, 280). Hrob 2 má zároveň najväčšiu hrobovú jamu na pohrebisku, ktorá by mohla súvisieť s jedinečnou vnútornou konštrukciou. Ostatné hroby s vnútornou úpravou sa z pohľadu vnútorných rozmerov nachádzajú v priemere pohrebiska. Tieto prípady predstavujú hroby žien vo veku adultus, jedine hrob 23, kde je pochovaný mladý (juvenis) muž, obsahuje výzbroj (Bujna/Romsauer 1983, 286, 287).

Pri sledovaní vzťahu medzi rozmerom hrobov a počtom prídavkov sa objavuje mierna regresia pri ukladaní keramických prídavkov (obr. 3). Väčší počet kovových predmetov nesúvisí s rozmernejšími hrobovými jamami.

ANALÝZA POHREBNÉHO RÍTU KREMAČNÝCH HROBOV NA POHREBISKU

Na pohrebisku boli okrem inhumačných, zachytené 4 kremáčne hroby (7, 33, 37 a 38). Hrob 33 pôsobí otázne, pretože medzi kalcinovanými zvieracími kosťami nebolo možné rozoznať ľudské ostatky. Hlavnou príčinou absencie ostatkov je pravdepodobne silné porušenie hrobu a jeho nepatrná hĺbka (Bujna/Romsauer 1983, 290). Vo všetkých prípadoch sú ostatky uložené v kvadratickej hrobovej jame a ich rozmery nevybočujú z priemerov inhumačných hrobov na pohrebisku. Dokonca pri ženskom hrobe 38 je rozmer hrobovej jamy vysoko nad

Obr. 3. Bučany. Pomer plochy hrovej jamy a počtu keramických prídatkov pri inhumačných a kremačných hrobch. A – inhumačný hrob; B – kremačný hrob; C – lineárna (inhumačný); D – lineárna (kremačný). Autor: M. Styk

priemerom ženských inhumačných hrobov. Podobne je tomu aj pri orientáciách hrobových jám, ktoré oscilujú medzi osou S – J, častejšie smerujúcou k SZ.

Kremačné ostatky sú vo všetkých hrobch rozsypané v centrálnom priestore hrovej jamy. V prípade hrobu 7 možno pozorovať nápadné kvadratické ohraňenie kremačných zvyškov (Bujna/Romsauer 1983, Abb. 10), ktoré by mohlo indikovať prítomnosť určitej formy organického obalu (cf. Tankó/Tankó 2012, 254). V oboch ženských hrobch (7 a 38) sa nachádzajú 3 nádoby, pričom ide o varianty bikónických fliaš. Zodpovedajú tak bežnej výbave pri ženských inhumačných hrobch. Nádoby sa vo väčšine prípadov nachádzajú samostatne v blízkosti ostatkov. Ojedinelý je výskyt džbánka v hrobe s výzbrojou (hrob 37), ktorý na pohrebisku nemá analógiu (Bujna/Romsauer 1983, Taf. XI: 13).

Podobne ako v inhumačných hrobch, aj tu sa z kovových prídatkov často objavuje nožík. Na rozdiel od variantov s trňovou rukoväťou sa v kremačných hrobch častejšie vyskytujú varianty so železnou objímkou na rukoväti (Bujna/Romsauer 1983, Taf. V: 12, 13; XI: 14). S tým súvisí výnimočná situácia v hrobe 7, kde sú fragmenty pravdepodobne 5 nožíkov (Bujna/Romsauer 1983, 282). Podobný prípad je z pohrebiska v Muhi v oblasti severného Maďarska východne od Dunaja, kde sa v hrobe 22 malo nachádzať viacero jedincov (Hellebrandt 1999, 236). Vzhľadom na väčší počet kusov, ich odlišnú morfológiu, ale aj neprítomnosť akýchkoľvek mäsitých prídatkov sa zdá, že mali rozdielnu funkciu než prípady v inhumačných hrobch. Zo súčastí výzbroje je doložená len kopija v hrobe 37, ktorá sa nachádza v priestore ostatkov.

Keď sa pozrieme na vzťah rozmerov hrovej jamy a počtu keramických prídatkov (obr. 3) vidíme, že oproti inhumačným hrobom sa tu nachádza výrazná korelácia, čo značí, že rozmery hrovej jamy boli determinované keramickým servisom (alebo azda naopak). Ak by sme aj chceli prirovnávať túto situáciu k inhumačným hrobom, mohli by sme ich spájať len s úzkou skupinou prípadov, v ktorých sa objavovala jedna až tri nádoby. Úprava hrovej jamy sa nachádza len v hrobe 38 vo forme žlabu na úrovni dna po stranách kratších stien. Ide o veľmi podobnú úpravu, ktorá sa objavuje aj pri inhumačných hrobch 23 a 24. Dokonca

ak sa pozrieme na spôsob uloženia pozostatkov v hroboch 24 a 38 (*Bujna/Romsauer 1983, Abb. 17, 24*), je možné s istou nadsádzkou konštatovať, že pri oboch formách rítu bol zachovaný rovnaký postup uloženia pozostatkov do priestoru hrobovej jamy. Zatiaľ čo hroby 24 a 38 sú ženské, v hrobe 23 sa našli časti výzbroje zastúpené kopijou a zubadlom.

DISKUSIA

V rámci diskusie sú bližšie rozobrané vybrané prvky pohrebného rítu alebo konkrétne prípady, ktoré sú konfrontované s analogickými situáciami v rámci sledovaného obdobia v oblasti stredného Podunajska, ale aj v rámci neskoršieho vývoja na území JZ Slovenska.

Pri rozbere vnútornej úpravy hrobových jám na pohrebisku v Bučanoch boli rozpoznané dva typy. Prvým typom sú podlhovasté priehlbiny zapustené do dna hrobovej jamy zachytené v hroboch 23, 24 a 38. Nachádzajú sa pri kratších stenách hrobovej jamy (*Bujna/Romsauer 1983, 287, 291*). Analogické situácie možno sledovať až v mladšom období, napríklad na pohrebisku v Malých Kosihách, kde sa v hrobe 109 objavuje mierny žľab pri južnej stene (*Bujna 1995, 94*) alebo v hrobe 506, kde žľab ohraničuje južnú polovicu priestoru hrobovej jamy (*Bujna 1995, Abb. 97b*). V týchto prípadoch však ide o dosť odlišnú priestorovú úpravu a zároveň o výrazne mladšie pohreby (*Repka 2015, tabela 47*). Odlišná situácia je v hrobe 5 na pohrebisku v Dubníku, kde sa nachádzala na úrovni dna drevená podložka. Z pohľadu priestorového usporiadania ide o podobnú situáciu ako v hrobe 24 v Bučanoch, rovnako ide o ženský hrob, ktorý je však datovaný do Lt B1 (*Bujna 1989, 272, 273; 1991a, 252*). Rovnaká forma úpravy bola zachytená v hrobe 8 na pohrebisku v Dubníku, v tomto prípade je však v hrobe pochovaný muž (*Bujna 1989, 254, 255*). Ďalšou zistenou formou úpravy bola kolová konštrukcia, ktorá sa nachádzala v hroboch 2 a 29. Zachytená bola v rohoch hrobových jám, kde boli viditeľné kolové jamy s priemerom 30-40 a hĺbkou 20-30 cm (*Bujna/Romsauer 1983, 279, 280, 289*). V analogických prípadoch je prítomnosť kolovej konštrukcie zvyčajne doložená mimo hrobovej jamy na pohrebisku v Mannersdorfe v hrobe 38 datovanom do Lt A2/B1 (*Ramsl 2011, 48*) alebo v Pottenbrunne v hroboch 68 a 89 datovaných do Lt B1a (*Ramsl 2002, 33-35*). Kolová konštrukcia sa objavuje aj v priestore hrobovej jamy ako v prípade ženského hrobu 56 v Mannersdorfe (*Ramsl 2011, 52, 53*) či ženského hrobu 6 v Dubníku datovaného do Lt B1 (*Bujna 1989, 253; 1991a, 252*), kde má už o niečo odlišnejšie usporiadanie. Výrazné kolové jamy ako v hrobe 29 sa nachádzajú v Dubníku v hroboch s výzbrojou 17 a 24. V týchto prípadoch je však výrazne odlišná skladba (bohatosť) hrobovej výbavy, ako aj celé usporiadanie hrobu (*Bujna 1989, 261, 272, 273*). O niečo mladší hrob s výzbrojou sa nachádza aj na pohrebisku v Bajči-Vlkanove. Hrob 60 má okrem vnútornej kolovej konštrukcie doloženú aj určitú formu drevenej komory (*Benadik 1960, 405*), ktorá sa mohla nachádzať aj v hrobe 2 v Bučanoch.

Ďalším pozorovaným prvkom na pohrebisku v Bučanoch sú bohaté ženské hroby zachytené najmä v prípade hrobov 2 a 6. Podobne rozmerné hrobové jamy s väčším počtom prídavkov možno pozorovať najskôr v období Lt B1. Ide o hrob 6 v Dubníku, kde je zároveň doložená kolová konštrukcia (*Bujna 1989, 253, 254*). V celej pozorovanej skupine predstavuje tento prípad výnimočný pohreb z pohľadu rozmerov hrobovej jamy, počtu prídavkov a hrobovej úpravy. O niečo menšie sú hroby 13 a 23 v Dubníku. V týchto prípadoch sa v hroboch nachádza početnejší keramický servis či pestrejšie zloženie mäsitých prídavkov, ktoré zahŕňa najmä ošípanú (*Bujna 1989, 259, 272*). Podobne je to na pohrebisku v Mani, kde je v hrobe 64 veľký počet keramických prídavkov a súčastí šperku (*Benadik 1983, 37, 38*). Tu je možné zaradiť aj o niečo menší hrob 84, kde je menej keramických prídavkov, ale nachádzajú sa tu mäsité prídavky z ošípanej (*Benadik 1983, 42, 43*). O niečo mladší hrob na prechode Lt B1 a B2 sa nachádza na pohrebisku v Bajči-Vlkanove, ide o hrob 65, ktorého hrobová jama odpovedá bohatším ženským hrobom. Menší počet prídavkov je pravdepodobne spôsobený sekundárnym porušením (*Benadik 1960, 406*). Tu je ešte dôležité spomenúť vonkajšiu úpravu hrobu v podobe kvadratickej priekopy, ktorá je v tejto skupine hrobov výnimočná.

Vo väčšine prípadov ide o pohreby dospelých či starších jedincov. V Dolnom Rakúsku možno rozmernejšie hroby žien pozorovať na pohrebisku v Mannersdorfe. Na rozdiel od súvekých dokladov z územia JZ Slovenska sú tieto hroby odlišné tvarom hrobovej jamy, ale najmä vnútornou úpravou a rozložením prídavkov, keď v hrobe 86 možno sledovať podlhovastú drevenú komoru (Ramsl 2011, 60, 61) a v hrobe 165 kamenný veniec (Ramsl 2011, 87). V tomto prípade je zachytená aj vonkajšia kvadratická priekopa podobná tej v Bajči-Vlkanove. Bohatší a rozmerný ženský hrob možno pozorovať aj na pohrebisku v Inzersdorfe v prípade včasnolátenského hrobu 320, ktorý obsahuje väčší keramický servis a najmä mäsité prídavky z ovce. Tento hrob má tiež vonkajšiu úpravu v podobe kruhového žľabu (Neugebauer 1996, 126, 127, Taf. 25), ktorá sa v tomto období ani v Lt B1 na JZ Slovensku neobjavuje.

Významný pohreb v Bučanoch predstavuje bojovnícky hrob 18. V rámci uloženia pozostatkov a prídavkov možno sledovať podobnú situáciu v hrobe 4 na pohrebisku v Pottenbrunne, kde je rovnaká kombinácia výzbroje a o niečo väčší počet keramických prídavkov. V rámci nej sa objavuje tiež fľaša, ale namiesto šálky je tu zastúpená miska s ostro zalomenou profiláciou. Na rozdiel od predlohy z Bučian sa tu meč nachádza vo funkčnej polohe a kopija je po pravej strane od lebky. Hrob je datovaný do Lt A2, nenachádza sa v ňom mäsitá príloha z hovädzieho dobytká, ale práve z kozy/ovce (Ramsl 2002, 26, 27). Dôležitý rozdiel je v prítomnosti kruhovej priekopy okolo hrobu, ktorá v Bučanoch nebola zachytená. Vzhľadom na to, že sa v Bučanoch pri výskume sťahovalo 50 – 60 cm ornice, mohla byť plytká priekopa (v Pottenbrunne 8-16 cm) odstránená. V Bučanoch sa v okolí hrobu 18 nachádzajú hroby 19 a 21, ktoré sú pravdepodobne súčasné (Bujna 1993, 142), z pohľadu priestorového rozmiestnenia prítomnosť priekopy s priemerom 6 m nemožno vylúčiť. Na území JZ Slovenska možno ešte hľadať podobný prípad v rámci pohrebiska v Stupave. V rámci neho sa predpokladá keramický servis po pravej strane zomrelého. Kostra mala ležať podobne vo vystretej polohe s hlavou na juh (Čambal 2012, 111). Na včasnolátenskom pohrebisku v Inzersdorfe sa pomerne často objavujú bojovnícke hroby s podobným uložením prídavkov ako je tomu v Bučanoch. Ide o hroby 277 a 284, pri ktorých ja kopija ukladaná po ľavej strane pochovaného a ostatné keramické a mäsité prídavky po pravej strane pri nohách (Neugebauer 1996, 118-120, 122, Taf. 17, 21). Uloženie pozostatkov, ako aj priestor hrobovej jamy zodpovedá situácii v Bučanoch. Vzhľadom na to, že neexistuje analogická situácia s podobným umiestnením meča, domnievam sa, že v prípade hrobu 18 z Bučian ide o výsledok sekundárneho zásahu, ktorému zodpovedá aj stav hornej časti skeletu pochovaného.

Ďalším sledovaným fenoménom bolo časté ukladanie mäsitých prídavkov z kozy/ovce zaznamenané pri hroboch 5, 6, 8, 11, 14, 19, 24 a 27. Z ďalších druhov to boli doklady hydiny v hroboch 13 a 19, zajaca a hovädzieho dobytká v hrobe 18 (Bujna/Romsauer 1983, Tab. 1). Pozoruhodným je zistenie, že aj keď sa v hroboch objavujú mäsité prídavky z ovce/kozy, je ich výskyt len sporadický v ženských hroboch a iba v jednom inhumačnom hrobe 17 na lokalite Ménfőcsanak (Uszik 1987, 26, 27). Omnoho častejšie sa nachádzajú v kremačných hroboch, ako napríklad v hrobe 45 z lokality Hurbanovo-Bohatá (Rejholcová 1977, 49, 50), v hrobe 64 z Rezi-Rezicseri (Horváth 1987, 123), alebo v hrobe 42 z Mannersdorfu (Ramsl 2011, 50, 51). Posledné dva hroby je možné datovať do Lt B2. Najčastejšie sa takáto forma prídavkov objavuje v mužských hroboch, poprípade v hroboch s výzbrojou. Najstaršie doklady hydiny sú z Lt B1 na pohrebisku v Mannersdorfe, v hroboch 4, 13, 87, 115, keď ide o ženské hroby a jeden detský (Ramsl 2011, 34, 41, 61, 71, 72). Podobne je to aj v Pottenbrunne, kde je jeden prípad v kremačnom mužskom hrobe 48 (Ramsl 2002, 30, 31). O niečo neskôr sa objavujú tieto prídavky v Dubníku, a to hlavne v hroboch s výzbrojou a v dvojhroboch. Prítomnosť kostí zajaca je veľmi vzácna a okrem hrobu z Bučian je známy jeden prípad z Lt B1/B2 v Malých Kosihách z kremačného mužského hrobu 8 (Bujna 1995, 18). Hovädzie prídavky sa v hroboch s výzbrojou v Lt B1 nachádzajú v Mannersdorfe v hrobe 37 (Ramsl 2011, 47) a Dubníku v hrobe 19 (Bujna 1989, 265-269). Neskôr sa pomerne často vyskytuje ako v mužských, tak aj

v ženských hrobch, pričom pravdepodobne súvisia s odlišným sociálnym postavením pochovaných (*Bujna 1991a*, 240).

Veľmi dôležitá je prítomnosť kremačných hrobov na pohrebisku v Bučanoch, v rámci ktorých sú zachytené ľudské ostatky v hrobch 7, 37, 38. Pre sledovanie podobných rituálnych praktík pozorujeme zvyk ukladať poškodené veci podobne ako na pohrebisku v Muhi (*Hellebrandt 1999*, 233) či v Chotíne IA (*Kozubová 2013*, 284). Na pohrebisku v Muhi sa nachádza 7 vekerzugských hrobov, z ktorých je väčšina kremačných, jedine hrob 30 je inhumačný (*Hellebrandt 1999*, 230). Kremačné ostatky sú tu vždy uložené na malej kôpke obklopené pomerne veľkým počtom prídavkov, čo veľmi nezodpovedá hrobom v Bučanoch. Priestorová úprava dna v podobe žľabov sa v Muhi vôbec nevyskytuje. Na pohrebisku je analogická situácia, keď sú včasnotaténske hroby v tesnej blízkosti vekerzugských (*Hellebrandt 1999*, 235). Podobne vekerzugské hroby neobsahovali žiadne zbrane, jedine nožičky. Zaujímavou je analógia bikonickej nádoby z hrobu 7 v Bučanoch s hrobom 43 v Muhi. V oboch prípadoch ide o kremačné hroby, no v Muhi má sprievodný materiál laténsky charakter (Lt B2), ktorý zodpovedá pohrebu bojovníka (*Hellebrandt 1999*, 225; 2012, 1330). Podobná forma uloženia kremačných ostatkov sa objavuje aj na starších vekerzugských hrobch v Chotíne IA a IB, ide však o veľmi nezvyčajný spôsob ukladania. V Chotíne prevažujú rozptýlené ostatky po celom dne hrovej jamy (*Kozubová 2013*, 231-233). Jedine hrob 37 z Bučian by sa mohol radiť k tejto kategórii, ostatné formy jamkových a urnových pohrebov sa v Bučanoch neobjavujú.

ZÁVER

S príchodom prvých keltských skupín do oblasti stredného Podunajska možno rátať už od polovice 5. storočia pred n.l., pričom výrazné keltské zastúpenie je v oblasti dolného Rakúska v údolí rieky Traisen, poprípade v priestore Viedenskej panvy (*Szabó 1997*, 25). Podobne sa na halštatských podkladoch objavuje včasnotaténsky štýl v oblasti mesta Sopron (*Jerem 1981*, 126). Ako sa nová populácia miešala s pôvodnou, vznikal nový osobitný kultúrny celok označovaný tiež ako východná včasnotaténska kultúra (*Jerem 1996*, 107; *Romsauer 1987*, 113). Na území JZ Slovenska bolo včasnotaténske osídlenie skôr zriedkavé, koncentrované v páse južného úpätia Malých Karpát (*Čambal 2012*, 119). Významnú rolu tu zohráva birituálne pohrebisko v Bučanoch, ktoré posunulo východnú hranicu výskytu včasnotaténstevných nálezov až po tok Váhu (*Bujna 1994*, 8). Okrem neho nám o včasnotaténskom osídlení územia JZ Slovenska hovoria pohrebiská zo Stupavy (*Eisner 1930*, 1-8; *Čambal 2012*, 89-119), Veľkého Grobu (*Chropovský 1954*, 316-319) či Bernolákova (*Bazovský 2012*, 79-83). Súčasne sa objavujú sídliskové nálezy najmä z Bratislavy-Dúbravky (*Stegmann-Rajtár 1996*) či Trnavy, polohy Horné Pole (*Bartík/Březinová 1996*). Jednoznačne významným centrom je výšinné hradisko Slepý vrch, na ktorom sú doložené početné včasnotaténske výrobky lokálneho charakteru (*Pieta 2007*). Na základe doterajšieho stavu bádania môžeme predpokladať, že od polovice 5. stor. pred n.l. sa prenikajúce keltské skupiny stretávali s miestnym vekerzugským obyvateľstvom (*Romsauer 1986*, 176), čo malo za následok nielen ovplyvnenie včasnotaténstevného výtvarného prejavu, ale aj pohrebných zvykov.

V prípade pohrebiska v Bučanoch pri hodnotení zásadných prvkov pohrebného rituálu treba poukázať na až výrazné zastúpenie ženských hrobov, najmä oproti hrobom s výzbrojou. Usudzuje sa, že na území juhozápadného Slovenska vo včasnotaténskom období nemožno rátať s prítomnosťou väčších vojenských skupín (*Bujna 1994*, 9). Hroby s výzbrojou sa objavujú len sporadicky, no odrážajú významné postavenie bojovníkov v laténskej spoločnosti (*Jerem 1997*, 55). Príkladom je situácia na pohrebisku v Stupave, kde sa predpokladá radiálne usporiadanie okolo centrálného bojovníckeho hrobu na najvyššom mieste (*Čambal 2012*, 111). Zatiaľ čo sa pri ženských pohreboch v Bučanoch často stretávame so staršími jedincami vo veku matusus, pri hrobch s výzbrojou je takýto prípad len

jeden. V rámci kategórie ženských hrobov možno pozorovať veľkú variabilitu v spôsobe pochovávania. Príkladom je zaobchádzanie s ostatkami, pri ktorých sa vyskytuje zriedkavá orientácia v smere V-Z. Podobná orientácia sa objavuje na pohrebisku Sopron-Krautacker v rámci detských hrobov (*Jerem 1981, 108*). Ďalším príkladom je samotné uloženie kadaveru, keď vyniká prípad s laterálnou pravou polohou (hrob 41). Takáto forma uloženia v tejto dobe nemá analógiu, podobné prípady môžeme hľadať v staršom období na vekerzugských pohrebiskách, napríklad v Chotíne hrob 76B/62 (*Kozubová 2013, 251-253, obr. 126*), kde je okrem uloženia pozostatkov podobné aj rozmiestnenie prídavkov a tvar hrobovej jamy, alebo len výnimočne na starolatenských pohreboch ako v Mani hrob 100 (*Benadik 1983, 46, 47*). V rámci mužských hrobov možno sledovať neštandardné uloženie jedine v prípade hrobu 18, v ktorom sú nohy pochovaného prekrížené v členkoch, čo môže indikovať zväzovanie dolných končatín, ktoré sa objavuje aj neskôr v období plochých keltských pohrebísk, ale zvyčajne v ženských hroboch.

Väčší počet keramických prídavkov v hroboch vychádza z halštatskej tradície a je typický aj v neskorších latenských obdobiach. Z pohľadu umiestnenia nádob je trend ukladať prídavky ku chodidlám, čo je neskôr bežné aj na starolatenských pohrebiskách. Dominujú fľaše s kužeľovitým hrdlom (Kegelhalsgefäß), ale často sa objavujú šálky s aplikáciou býčích rohov na uškách. V rámci nich možno rozoznávať dva varianty, jeden ešte s halštatskou tradíciou v hrobe 2 (*Tankó 2005, 154*), a druhý už včasnotatensky v hroboch 6, 8, 18, 19 (*Tankó 2005, 155*). Zároveň sa tu objavuje vnútorná výzdoba s vlešovanou mriežkou (*Bujna/Romsauer 1983, Taf. II: 10; IV: 17*) typická pre neskorohalštatské nálezy (*Schwellnus 2009, 247*). Podobná misa sa nachádza vo včasnotatenskom hrobe z Bernolákova (*Bazovský 2012, 82*). V oboch prípadoch ide o bohatšie vybavené ženské hroby. V rámci prejavu halštatských tradícií treba ešte spomenúť doklady ostro profilovaných mís (Knickwandschale), ktoré sa tu podobne nachádzajú v dvoch variantoch (*Bujna 1991b, 371, 372*) v rámci starších foriem v hrobe 31 (*Bujna/Romsauer 1983, Taf. X: 2*) a včasnotatenskej formy v hrobe 3 (*Bujna/Romsauer 1983, Taf. III: 8*). Z ďalších prídavkov je dosť bežné ukladanie mäsitej stravy najmä z ovce/kozy. Prídavky sú ukladané vždy k nohám pochovaných a súvisia so ženskými pohrebními. V mužských hroboch možno badať väčšiu druhovú pestrosť. Vzhľadom na to, že v celej východo-keltskej oblasti je typické ukladanie mäsitých prídavkov z ošípaných ale aj oviec/kôz a hovädzieho dobytku (*Jerem 1997, 56*) je práve absencia ošípanej pre odlišenie tejto komunity kľúčová. S mäsitými prídavkami silne súvisí prítomnosť železných nožíkov v hroboch.

Čo sa týka rozmerov hrobových jám, sú na pohrebisku výnimočné až nápadne veľké ženské hroby, ktoré súvisia s bohatšími pohrebními najmä v hroboch 2 a 6. V tomto období ide o ojedinelé prípady v celom strednom Podunajsku. Snáď jedine v Sopron-Krautackeri sa objavujú výrazne bohaté ženské hroby, ktoré však svojou výbavou presahujú rámec miestnych pohrebov (*Jerem 1981, 114*). Isté podobnosti v pohrebnom ríte možno sledovať na pohrebisku v Inzersdorfe najmä pri hrobe 320. Na rozdiel od Bučian sa v tomto prípade nachádza kruhová priekopa okolo hrobu (*Neugebauer 1996, 126, 127, Taf. 25*). Tak ako bolo spomínané v diskusii pri bojovníckom hrobe 18, prítomnosť podobných úprav nemožno na pohrebisku v Bučanoch vylúčiť.

Na pohrebisku sa nachádzali aj 4 kremačné hroby, pričom iba v troch z nich boli zachytené ľudské ostatky. Vychádzajúc zo sprievodného materiálu a kremačného rítu, sú hroby 7, 37 a 38 prisúdené kultúre Vekerzug (*Bujna/Romsauer 1983, 281*). Pri porovnávaní pohrebného rítu s inhumačnými hrobmi badať isté podobnosti v úprave hrobovej jamy vo forme žlabu po stranách kratších stien, ktorá sa objavuje aj pri inhumačných hroboch 23 a 24. Takáto forma úpravy hrobov nemá v tomto období analógie. Otázkou je, nakoľko sú včasnotatenské a vekerzugské hroby súveké, a v akej miere boli ovplyvnené jednotlivé prvky pohrebných obradov. Predpokladá sa, že v staršej fáze pochovávania na pohrebisku sa žiarové hroby objavujú spolu s včasnotatenskými (*Parzinger 1989, 105, 106*). V rámci tejto problematiky sa objavujú aj názory spochybňujúce časovú súbežnosť vekerzugských hrobov

v Bučanoch (Kozubová 2013, 97). Ak by sa potvrdila ich synchrónnosť išlo by o ojedinelý doklad vzájomného kontaktu, ktorý na našom území nemá paralelu. Na vekerzugské hroby, ktoré sa objavujú v Mani (Benadik 1983, 16, 20; Bujna 2004, 322) alebo v Drni (Balaša 1963, 691) sa neviaže včasnotaténske pochovávanie, ale nastáva tu hiát, na ktorého konci sú pohreby zodpovedajúce druhej vlne keltského obyvateľstva spojenej s historickou keltskou expanziou. Trochu odlišná situácia je na pohrebisku v Muhi, kde sú medzi vekerzugskými a starolaténskymi pohrebmi zachytené hroby 34, 39 a 41, ktoré sa s nimi chronologicky prekrývajú (Hellebrandt 1999, 235). V tomto svetle stále chýbajú doklady kontinuity osídlenia medzi včasným a starým laténom (Bujna 1994, 9) tak, ako je tomu v Šoproni (Jerem 1981, 126). So včasnotatenským pohrebiskom by mohlo súvisieť neďaleké osídlenie zachytené pri Trnave na polohe Horné Pole (Bartík/Březinová 1996, 57-86), alebo náznakov včasnotaténskeho sídliska vo Vrbovom (Romsauer 1981, 251, 252).

LITERATÚRA

- Ambros 1984 – C. Ambros: Katalog der Tierbeigaben aus den halstattzeitlichen, latènezeitlichen und frühmittelalterlichen Gräbern in der Slowakei. Acta interdisciplinaria archaeol. 3, Nitra 1984, 8-85.
- Aspöck 2011 – E. Aspöck: Past 'disturbances' of graves as a source: taphonomy and interpretation of reopened early medieval inhumation graves at brunn am Gebirge (Austria) and Winnall II (England). Oxford Journal of Archaeology 30/3, 2011, 299-324.
- Balaša 1963 – G. Balaša: Mladohalštatské a keltské pohrebisko v Drni. Archeologické Rozhľady 15, 1963, 687-692.
- Bartík/Březinová 1996 – J. Bartík/G. Březinová: Laténske osídlenie v polohe Trnava-Horné Pole. Zborník SNM 90, Archeológia 6, 1996, 57-86.
- Bazovský 2012 – I. Bazovský: Kostrový hrob z prelomu staršej a mladšej doby železnej z Bernolákova. Zborník SNM 106, Archeológia 22, 2012, 79-85.
- Benadik 1960 – B. Benadik: Keltské pohrebisko v Bajči-Vlkanove. Slovenská archeológia 8/2, 1960, 393-451.
- Benadik 1983 – B. Benadik: Maňa. Keltisches Gräberfeld. Fundkatalog. Materialia Archaeologica Slovaca Tomus 5. Nitra 1983, 167 S.
- Bujna 1989 – J. Bujna: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník. I. Slovenská archeológia 37/2, 1989, 245-370.
- Bujna 1991a – J. Bujna: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník, II. Analyse und Auswertung. Slovenská archeológia 39/1, 2, 1991, 221-255.
- Bujna 1991b – J. Bujna: Approach to the study of the Late Hallstatt and Early La Tène periods in eastern parts of Central Europe: results from comparative classification of „Knickwandschale“. Antiquity 65, 1991, 368-375.
- Bujna 1993 – J. Bujna: Parzinger, H.: Chronologie der Späthallstatt- und Frühlatene-Zeit. Studien zu Fundgruppen zwischen Mosel und Save. Weinheim 1989 (rec.). Slovenská archeológia 41/1, 1993, 140-142.
- Bujna 1994 – J. Bujna: Mladšia doba železná - laténska na Slovensku (Prehľad stavu bádania za posledné dve desaťročia). Studia Historica Nitriensia 2, 1994, 7-39.
- Bujna 1995 – J. Bujna: Malé Kosihy: Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Archaeologia Slovaca Monographiae Catalogi. VII. Nitra 1995, 230 S.
- Bujna 1998 – J. Bujna: Reich ausgestattete Brandgräber mit Holzeinbau auf dem Gräberfeld in Malé Kosihy. Reflexionen und Hypothesen über die Bestattungssitten der Kelten. Slovenská archeológia 46/2, 1998, 289-308.
- Bujna 2004 – J. Bujna: K problematike birituality u Keltov. Študijné Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 321-338.
- Bujna/Romsauer 1983 – J. Bujna/P. Romsauer: Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. Slovenská archeológia 31/2, 1983, 273-322.

- Čambal 2012* – R. Čambal: Das frühlatènezeitliche Gräberfeld von Stupava. Ausgrabungen im Jahre 1929. Zborník SNM 106, Archeológia 22, 2012, 87-119.
- Eisner 1930* – J. Eisner: Raně laténské památky na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. In: Časopis Společnosti přátel starožitností československých v Praze 38, 1930, 1-8.
- Hellebrandt 1999* – B. M. Hellebrand: Celtic Finds from Northern Hungary: Corpus of Celtic Finds in Hungary. Vol. III. Budapest 1999, 300 s.
- Horváth 1987* – L. Horváth: The surroundings of Keszthely. In: T. Kovács/É. Petres/M. Szabó (eds.): Corpus of Celtic Finds in Hungary I. Transdanubia 1. Budapest 1987, 94-122, 151-170.
- Chropovský 1954* – B. Chropovský: Príspevok k osídleniu juhozápadného Slovenska v dobe laténskej. Archeologické Rozhľedy 6, 1954, 316-319, 322.
- Jerem 1981* – E. Jerem: Zur Späthallstatt- und Frühlatènezeit in Transdanubien. In: Die Hallstatt-kultur. Symposium Steyr 1980. Linz 1981, 105-136.
- Jerem 1996* – E. Jerem: Zur Ethnogenese der Ostkelten - Späthallstatt- und frühlatènezeitliche Gräberfelder zwischen Traisental und Donau. In: E. Jerem/A. Krenn-Leeb/J.-W. Neugebauer/O. H. Urban (Hrsg.): Die Kelten in der Alpen und an der Donau. Akten des Internationalen Symposiums St. Pölten, 14.-18. Oktober 1992. Archaeolingua. Studien zur Eisenzeit im Ostalpenraum. Budapest-Wien 1996, 91-110.
- Jerem 1997* – E. Jerem: Frühe Kelten am Alpenstrand und im Karpatenbecken. In: T. Bader (ed.): Die Welt der Kelten: Dia-Vortragsreihe in Hochdorf/Enz. 1991-1997, 55-57.
- Kozubová 2011* – A. Kozubová: Súčasťi konských postrojov z lokalít vekežugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku (časť I). Musaica 27, 2011, 69-100.
- Kozubová 2013* – A. Kozubová: Pohrebiská vekežugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie. Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses 1. Bratislava 2013, 454 s.
- Neugebauer 1996* – J.-W. Neugebauer: Eine frühlatènezeitliche Gräbergruppe in Inzersdorf ob der Traisen, NÖ. In: E. Jerem/A. Krenn-Leeb/J.-W. Neugebauer/O. H. Urban (Hrsg.): Die Kelten in der Alpen und an der Donau. Akten des Internationalen Symposiums St. Pölten, 14.-18. Oktober 1992. Archaeolingua. Studien zur Eisenzeit im Ostalpenraum. Budapest-Wien 1996, 111-178.
- Nilsson Stutz 2006* – L. Nilsson Stutz: Unwrapping the dead. Searching for evidence of wrappings in the mortuary practices at Zvejnieki. In: L. Larsson/I. Zagorska (eds.): Back to the Origin. New research in the Mesolithic-Neolithic Zvejnieki cemetery and environment, northern Latvia. Acta Archaeologica Lundensia 8, 2006, 217-233.
- Parzinger 1989* – H. Parzinger: Chronologie der Späthallstatt- und Frühlatene-Zeit. Studien zu Fundgruppen zwischen Mosel und Save. Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialromischen Archäologie. Acta Humaniora 1988, Weinheim 1989, 361 s.
- Pieta 2007* – K. Pieta: Der frühlatènezeitliche Burgwall in Horné Orešany, Westslowakei. Slovenská archeológia 55/2, 2007, 295-310.
- Ramsl 2002* – P. Ramsl: Das Eisenzeitliche Gräberfeld von Pottenbrunn. Wien 2002, 378 S.
- Ramsl 2011* – P. Ramsl: Das latènezeitliche Gräberfeld von Mannersdorf am Leithagebirge, Flur Reinthal Süd, Niederösterreich. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 74, 2011, 669 S.
- Rejholcová 1977* – M. Rejholcová: Ďalšie keltské pohrebisko v Hurbanove-Bohatej. Slovenská archeológia 25/1, 1977, 47-67.
- Repka 2015* – D. Repka: Odras historických udalostí staršej doby laténskej na keltských pohrebiskách v Karpatskej kotline. Nitra 2015, 253 s.
- Roksandic 2002* – M. Roksandic: Position of skeletal remains as key to understanding mortuary behaviour. In: W. D. Haglund/M. H. Sorg (eds.): Advances in Forensic Taphonomy. Chapter 5, 2011, 99-117.
- Romsauer 1980* – P. Romsauer: Prvá výskumná sezóna v Bučanoch. Archeologické výskumy

- a nálezy na Slovensku v roku 1978, 1980, 238-240.
- Romsauer 1981* – P. Romsauer: Eneolitické a halštatsko-laténske objekty z Vrbového. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980, 1981, 250, 253.
- Romsauer 1986* – P. Romsauer: Zur hallstattzeitlichen Besiedlung der Südwestslowakei. (Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984). Mitteilungen Archäol. Institut, Beiheft 3. Budapest 1986, 173-180.
- Romsauer 1987* – P. Romsauer: Zur jung- und späthallstatt zeitlichen Entwicklung in der Westslowakei. Mitteilungen der österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- und Frühgeschichte, Wien 1987, 109-113.
- Schwellnus 2009* – F. Schwellnus: Die Späthallstatt- bis Frühlatènezeit im Ödenburger Becken – Befund I der Siedlung Sopron-Krautacker/Ungarn. In: Architektur: Interpretation und Rekonstruktion Beiträge zur Sitzung der AG Eisenzeit während des 6. Deutschen Archäologie-Kongresses in Mannheim 2008. Langenweissbach 2009, 241-261.
- Stegmann-Rajtár 1996* – S. Stegmann-Rajtár: Eine Siedlung der Späthallstatt-/Frühlatènezeit in Bratislava-Dúbravka. In: E. Jerem/A. Lippert (Hrsg.): Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron 10.-14. Mai 1994. Archaeolingua. Budapest 1996, 455-471.
- Szabó 1997* – M. Szabó: Geschichte und Kultur der Kelten im Karpatenbecken. In: T. Bader (ed.): Die Welt der Kelten: Dia-Vortragsreihe in Hochdorf/Enz. 1991-1997, 25, 26.
- Tankó 2005* – K. Tankó: 'Horn-handled' bowls of the Central Europe Iron Age. In: H. Dobrzańska/V. Megaw/P. Poleska (eds.): Celts on the Margin: Studies in European Cultural Interaction 7th Century BC – 1st Century AD Dedicated to Zenon Woźniak. Kraków 2005, 153-162.
- Tankó/Tankó 2012* – E. Tankó/K. Tankó: Cremation and Deposition in the Late Iron Age Cemetery at Ludas. In: S. Berecki (ed.): Iron age rites and rituals in the Carpathian basin. Proceedings of the international colloquium from Târgu Mures. 7-9 October 2011. Târgu Mures 2012, 249-258.
- Uzsocki 1987* – A. Uzsocki: Ménfőcsanak. In: T. Kovács/É. Petres/M. Szabó (eds.): Corpus of Celtic Finds in Hungary I. Transdanubia 1. Budapest 1987, 11-59.

RESUMÉ

Contribution to burying method at the burial ground from the turn of Hallstatt and La Tène period in Bučany

The presented paper deals with the analysis of the burial rite at the burial ground near Bučany, which was used from the Late Hallstatt till the Early La Tène period. It provides the analysis of individual features of funeral rite in logic circuits, such as treatment of the remains, placing and functional combinations of grave goods, dimensions and space modification of graves. In the case of the burial ground in Bučany, significant appearance of women graves in particular, as opposed to the warriors' graves, should be mentioned. This is an unusual situation in the context of the early-La Tène burial sites which usually attributed an important position in society to warriors (*Jerem 1997*, 55). Similarly, within the cemetery in Stupava radial arrangement around a central warrior grave at the highest point has been expected (*Čambal 2012*, 111). It is believed that in the territory of SW Slovakia in the Early La Tène the presence of large military groups are not expected (*Bujna 1994*, 9). The biggest differences in the funeral rite can be seen within the group of women's graves. An example is the treatment of the remains where the exception appears as to the direction of orientation E-W. This orientation has its analogues in children's graves in the Sopron-Krautacker (*Jerem 1981*, 108) or in the deposition of a cadaver in the lateral position (grave 41). Non-standard treatment can be only observed in case of the male graves (grave 18). The skeleton has legs crossed at the ankles which may indicate their tying, which also appears later in the period of the Celtic flat cemeteries but usually in female graves.

Placing ceramics is a trend to impose additions to the feet which is also common later, in the middle La Tène cemeteries. Here dominated bottles with a conical neck (Kegelhalsgefäß) but horn-handled bowls often appear, too. Among the other additions storage meat diet mainly of sheep/goats is quite common (Figure 1). Interments are always added at the feet of the buried which is usual in women's graves. In male graves we can see greater species richness of meat diet. Presence of iron knives in graves is strongly connected with meat interment. On the burial ground exceptionally large female graves are related to funerals particularly in richer graves 2 and 6. In this period it is a unique case in the entire Middle Danube region. Certain similarities in the burial rite can be observed on a tomb 320 from Inzersdorf (*Neugebauer 1996, 126, 127, Taf. 25*).

On the burial ground in Bučany were also four cremation graves while only in three of them were found human remains. Grave 33 with burnt animal bones may be associated with possible ritual practices. Based on the accompanying material, the graves of 7, 37 and 38 are attributed to the Vekerzug Culture (*Bujna/Romsauer 1983, 281*). When comparing funeral ritual with inhumation graves certain similarities are to be seen in depositing knives. Adjusting the grave pit as a drain on the sides of the shorter walls also appears in inhumation graves 23 and 24. This form of grave arrangement has no present analogies. The question is how contemporaneous are Celtic and Vekerzug graves and how were the elements of burial practices mutually influenced? To answer these issues, the questioning of time concurrency of the Vekerzug graves in Bučany (*Kozubová 2013, 97*) has also been suggested. But there is still a position which suggests the division of the burial ground into two phases; the first having a Late Hallstatt character with graves with Vekerzug inventory current with older inhumation graves (*Parzinger 1989, 105, 106*). In this case, it is an isolated piece of evidence, unparalleled in our country. Vekerzug graves which appear in Maňa (*Benadik 1983, 16, 20; Bujna 2004, 322*) or in Drňa (*Balaša 1963, 691*) are not directly linked to the early-La Tène burials but a hiatus occurs here, as the last burials correspond to the second wave of Celtic populations associated with the historic Celtic expansion.

Captions

Figure 1. Bučany. Meat interments in relation to deposition of human remains. A – rabbit, B – fowls, C – sheep/goat, D – cattle; I – independently of the remains, II – around pots, III – at the feet, IV – at the waist. Author: M. Styk

Figure 2. Bučany. Maximum and average grave pit dimensions in relation to observed categories. A – maximum value, B – average value; I – child grave, II – grave with arms, III – male grave, IV – female grave. Author: M. Styk

Figure 3. Bučany. Ratio between grave pit surface and quantity of ceramic assemblage for inhumation and cremation graves. A – inhumation; B – cremation; C – linear (inhumation); D – linear (cremation). Author: M. Styk

Translated by Matej Styk

Mgr. Matej Styk
Katedra archeológie, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1, 949 74 Nitra, Slovenská republika
styk.matej@gmail.com